

Lola Lafon - Anne Frank revisited

26 maart 2023

Lola Lafon.

Lola Lafon, geboren in Frankrijk, opgegroeid in Bulgarije en Roemenië, kende ik tot voor kort slechts als een gepassioneerde, militante feministe, die in Frankrijk de strijd aanbindt met de Macht en het Patriarchaat. Ik las dat ze in haar jonge jaren een uitstekende danseres was. Daarna heeft ze een paar muziekalbums uitgebracht, waar ik om eerlijk te zijn niet erg van onder de indruk ben. Naast deze activiteiten heeft ze ook nog een paar bekroonde romans geschreven. Veelzijdigheid kan je haar dus niet ontzeggen. Haar laatste boek *Quand tu écouteras cette chanson* kan worden beschouwd als haar Joodse *coming out*. In haar jeugd ontkende - of negeerde - ze haar Joodse identiteit. In ons land is zij betrekkelijk

onbekend. Daar zal de komende maand wellicht verandering in komen, wanneer de vertaling *Als je naar dit lied luistert* verschijnt.

Haar boek begint met de beschrijving van de nacht die ze op 18 augustus 2021 in het Anne Frank Huis, of beter, in het Achterhuis, doorbrengt, de plek waar Anne met haar familie en vier lotgenoten ruim twee jaar zat ondergedoken. Ze vertelt dat, toen ze klein was, haar Joodse grootmoeder Ida Goldmann haar een medaillon schonk met een foto van Anne, *opdat ze het nooit zou vergeten. N'oublie pas*. Wat mocht ze niet vergeten? Anne Frank? De Holocaust? Haar eigen Joodse origine? Welbeschouwd gaat *Quand tu écouteras cette chanson* over deze vragen.

De nadruk ligt niet alleen op de onderduik aan de Prinsengracht en de tragische afloop. Ook de verwarrende gevoelens van Anne als puber en de ontwikkeling van haar schrijverschap krijgen aandacht. Tevens komt de vraag aan de orde hoe een dagboek van zo'n jong meisje een internationale bestseller kon worden met een oplage van ruim 25 miljoen exemplaren en vertalingen in 70 talen. Commerciële belangen, zo wordt duidelijk, hebben hierin een doorslaggevende rol gespeeld. Om van het Amerikaanse toneelstuk (1955), een bewerking van het dagboek, een kassucces te maken, worden concessies gedaan aan de smaak van het grote publiek. Het stuk mag niet te Joods zijn en vooral niet te triest. De ontluikende idylle tussen Anne en Peter, de twee jaar oudere medeonderduiker, krijgt een prominente rol toebedeeld. Hetzelfde gebeurt enkele jaren later met

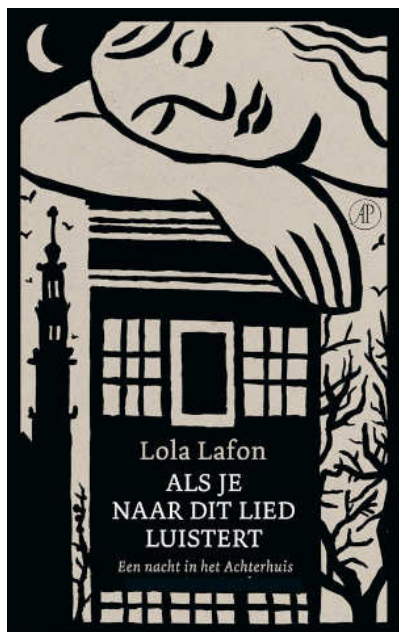

de succesvolle film *The diary of Anne Frank*. Ondanks de tragische afloop moet het publiek met een positief gevoel huiswaarts gaan. Al met al heeft het dagboek zijn status als wereldbestseller te danken aan de commerciële successen in Amerika. TV-films, toneelvoorstellingen en musicals worden aan haar gewijd. Volgens Lafon betekent de hype, die vanaf de jaren 60-70 ontstaat, verraad aan Anne. Iedereen kent haar, ze is een icoon, maar wie heeft haar gelezen? En gelezen worden, dat was nu juist haar diepste wens. Aan adoratie had ze geen behoefte.

Een van de thans nog levende personen die Anne en haar zus Margot goed heeft gekend en die als Joods kind de Holocaust heeft overleefd, is Laureen Nussbaum, met wie

Lafon videocontact heeft. Deze 95-jarige Amerikaanse emerita hoogleraar vraagt zich af waarom niemand de literaire aspecten van het dagboek aan een grondige studie heeft onderworpen. Een terechte vraag. Bij herlezing valt mij de retorische bagage op waar dit jonge meisje over beschikt. De personificatie van het dagboek (Kitty) is een vernuftige vondst. Het stelt haar in staat introspectie te plegen, een dialoog met zichzelf aan te gaan en haar gevoelens, haar twijfels, haar onzekerheden met haar *alter ego* te delen. Heel belangrijk voor de ontwikkeling van haar schrijverschap, schrijft Lafon, is de oproep van een minister voor Radio Oranje, gericht aan de Nederlandse bevolking, om brieven en dagboeken te bewaren. Ze kunnen als getuigenissen dienen wanneer de oorlog zal zijn afgelopen. Dit inspireert haar tot het herschrijven van het dagboek, tot het creëren van een hechtere structuur, tot stilistische verbeteringen. Beeldspraak, herhalingen, hyperbolen zijn retorische procedés, waar zij efficiënt gebruik van weet te maken. Het is de verdienste van Lafon (en van Nussbaum) dat ze de aandacht vestigt op haar authentieke schrijverstalent.

Ik zou Lola Lafon tekort doen als ik zou nalaten te wijzen op haar eigen talent, op haar bijzonder poëtische stijl en literaire bagage. De talrijke verwijzingen naar bekende en minder bekende auteurs en denkers leggen culturele verbanden waardoor haar roman aan diepte wint.

Ook de compositie dwingt bewondering af. De wijze waarop ze de tragische geschiedenis van Anne en haar medeonderduikers weet te koppelen aan die van haar eigen familieleden is bijzonder knap. Evenmin als de bewoners van Het Achterhuis, hebben de meesten van hen de nazigruwelen overleefd. Aan het eind van haar boek, als ze in de kleine uurtjes en na veel aarzelingen de kamer van Anne in het Achterhuis durft binnen te sluipen, vertelt ze over haar vriendschap met een zestienjarige Cambodjaanse jongen, die ze als twaalfjarige in Parijs heeft leren kennen. Hij wordt gedwongen Frankrijk te verlaten en terug te keren naar Boekarest, waar zijn vader op de ambassade werkt. Vandaar gaat de tocht naar Peking en tenslotte naar Phnom Penh. Daar zal hij op bevel van het Rode Khmer-regime

met zijn familie en twee miljoen landgenoten vermoord worden. Vlak voor zijn dood stuurt hij Lola een laatste brief. Daarin vraagt hij haar hem niet te vergeten, als ze naar zijn lievelingslied luistert. Zijn verzoek roept de herinnering op aan de woorden van grootmoeder Ida Goldmann: *N'oubliez pas*.

Dit laatste deel plaatst de voorafgaande gebeurtenissen, de onderduik, de ondergang, de holocaust in een bredere context. Na 1945 zijn de gewelddadigheden, de oorlogen en de massamoorden niet gestopt. Niet dat Lafon dat geweld expliciet beschrijft, maar ze laat wel zien waar het toe leidt: de leegte, de lege kamer van Anne in het Achterhuis, de lege plekken in haar familie. Ze thematiseert de relatie tussen verleden en heden, tussen doden en levenden, waarbij het geheugen een ultieme rol krijgt toebedeeld. Zo wordt de opdracht van haar grootmoeder om niet te vergeten waargemaakt in dit schrijnend en delicaat verteld verhaal. Het boek doet recht zowel aan de slachtoffers van de holocaust als aan die van de Cambodjaanse genocide. Maar ook aan Anne als schrijfster. Gestimuleerd door Lafon ben ik het dagboek, zoals gezegd, opnieuw gaan lezen. Niet alleen werd ik getroffen door haar vroegrijpheid, door de balans die ze weet te creëren tussen ernst en humor, haar rake typering van haar medeonderduikers en haarzelf, maar ook en vooral door haar realistische kijk op de menselijke natuur:

Ik geloof nooit dat de oorlog alleen van de grote mannen, van de regeerders en kapitalisten komt. O nee, de kleine man doet het net zo graag, anders zouden de volkeren er toch al lang tegen in opstand zijn gekomen! Er is nu eenmaal in de mensen een drang tot vernielen, een drang tot doodslaan, tot vermoorden en razend zijn, en zolang de mensheid, zonder uitzondering, geen grote metamorfose heeft ondergaan, zal de oorlog woeden, zal alles wat is opgebouwd, aangekweekt en gegroeid is, weer afgesneden en vernietigd worden, om daarna opnieuw te beginnen!

Het Achterhuis van Anne Frank heeft, lijkt me, niets aan actualiteit ingeboet. Het is één van de verdiensten van Lafon's nieuwste roman dat hij ons daarop wijst.